

Zbigniew Janczewski

**„SAKRAMENT KAPŁAŃSTWA” CZY „SAKRAMENT
ŚWIĘCEŃ” – KWESTIA JEDYNIJE TERMINOLOGICZNA?
(PROBLEM W UJĘCIU UCHWAŁ SOBOROWYCH,
KODEKSÓW PRAWA KANONICZNEGO I KATECHIZMÓW
RZYMSKICH)**

WPROWADZENIE

Nierzadko w publikacjach naukowych, szczególnie w okresie przed Soborem Watykańskim II, w literaturze religijnej, a także w powszechnym przekonaniu wiernych w Polsce, szósty z sakramentów był określany mianem „sakramentu kapłaństwa”. O „sakramencie kapłaństwa” wypowiadają się również często urzędowni przedstawiciele polskiego Kościoła. W dokumentach Stolicy Apostolskiej nie spotyka się takiego terminu, ale określenie „sacramentum ordinis”. Pojawia się więc pytanie, dlaczego i od jak dawna termin „sakrament kapłaństwa” funkcjonuje w polskim języku kościelnym oraz czy chodzi tu jedynie o drugorzędną kwestię terminologiczną, czy też za tym popularnym nazewnictwem kryją się poważniejsze problemy teologiczno-kanonistyczne, a zatem, czy terminów „sakrament kapłaństwa” i „sakrament święceń” wolno używać zamiennie.

Publikacja składa się z sześciu zasadniczych części, w których dokonano analizy interesującej nas tematyki, chronologicznie, na podstawie ukazujących się kolejno dokumentów Stolicy Apostolskiej. Po przedstawieniu

KS. PROF. DR HAB. ZBIGNIEW JANCZEWSKI – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Polska; e-mail: z.janczewski@onet.eu; <https://orcid.org/0000-0002-7395-2526>

krótkiego rysu historycznego omówione zostały uchwały Soborów Florencyjskiego i Trydenckiego, katechizm papieża Piusa V, uchwały Soboru Watykańskiego II, przepisy Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.¹ oraz Katechizm Kościoła Katolickiego z 1992 r.² Jeden z punktów niniejszego artykułu omawia problematykę szóstego sakramentu w kontekście wybranych publikacji naukowych, wzmiankując również o Kodeksie prawa kanonicznego z roku 1917³.

1. SZÓSTY SAKRAMENT – KRÓTKI RYS HISTORYCZNY

Zgodnie z poleceniem Chrystusa, Apostołowie ruszyli w świat nauczając i udzielając sakramentów. Zakładając nowe gminy pozostawiali w nich swoich następców, nazywanych przełożonymi, starszymi (*episkopoi, presbyteroi*). Wyświęcali ich przez nakładanie rąk i modlitwę. Podobnie ustanawiano diakonów⁴. Św. Paweł ustanawiając biskupem swojego ucznia Tymoteusza upomniął go, aby ten zbyt pośpiesznie na nikogo swoich rąk nie nakładał⁵. Był to bowiem skuteczny znak łaski sakramentalnej [Pastuszko 2008, 10-11]. Zatem już w czasach apostołskich sprawowano sakrament, który upoważniał osoby je przyjmujące do nauczania i uświęcania wyznawców Chrystusa.

Znaczenie święceń wzrosło szczególnie w średniowieczu, po nowym, dokładniejszym określeniu pojęcia sakramentu, co nastąpiło około XII w. Wcześniej oczywiście także wyświęcano kandydatów do kapłaństwa, uznając takie działanie za sakramentalne, ale sakramentami nazywano od dwunastu do siedemdziesięciu różnych czynności sakralnych [Różycki 1970, 95]. Dopiero Piotr Lombard (+1160), jako pierwszy teolog w dziele *Sententiarum libri quattuor* sporządził listę siedmiu sakramentów,

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

² *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1998 [dalej: KKK].

³ *Codex Iuris Canonici Pii X pont. max. issu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1940 [dalej: KPK/17].

⁴ Dz 1, 23; Dz 20, 28; Dz 14, 20; Tt 1, 3; Dz 6, 2-6.

⁵ 2 Tm 1, 6; 1 Tm 5, 22.

wyliczając je w następującym porządku: *sacramentum baptismi*, *sacramentum confirmationis*, *Eucharistia*, *sacramentum poenitentiae*, *sacramentum extremae unctionis*, *sacramentum ordinis*, *sacramentum matrimonii* [Pastuszko 1983, 8]⁶.

W pierwszym tysiącleciu chrześcijaństwa na Wschodzie i Zachodzie w ramach omawianego sakramentu przyjmowano trójstopniową strukturę święceń, co nie kolidowało z istnieniem innych, niższych stopni kościelnych, jak subdiakoniat, akolitat, lektorat, ostiariat. Pierwotnie posługom tym nie nadawano charakteru sakralnego. Później, wspomniany powyżej Piotr Lombard, wyróżnił w szóstym sakramencie siedem stopni: ostiariat, lektorat, egzorcystat, akolitat, subdiakoniat, diakonat i *sacerdotium*, czyli kapłaństwo. Natomiast biskupstwa nie traktował jako stopnia święceń, ale sakramentalium stanowiące ukoronowanie kapłaństwa. Stąd też w odniesieniu do udzielania siedmiu stopni święceń używano terminu „święcenie”, natomiast w stosunku do ustanawiania biskupów – „konsekracja”. Początkowo tylko diakonat i kapłaństwo były zaliczane do tzw. święceń wyższych, a pozostałe do niższych, od pontyfikatu papieża Innocentego II (1198-1216) do wyższych zaliczono także subdiakoniat. Tomasz z Akwinu (+1247) za sakramentalne uznawał wszystkie siedem stopni święceń twierdząc, że święcenia niższe i subdiakoniat uczestniczą w pośredni sposób w diakonacie. Od XII w. na Zachodzie kapłaństwo zaczęło utożsamiać z władzą konsekrowania Eucharystii, dokonywaną przez celebransa Mszy Świętej [Blaza i Kowalczyk 2007, 444-45].

W języku łacińskim podstawowym terminem odnoszącym się do święceń jest *ordo*. Był on używany już w starożytności, Rzymianie stosowali go przykładowo w zestawieniu: *ordo edictorum*, *ordo iudiciorum*, *ordo sententiarum dicendarum*, *ordinem facere*, *ordinis beneficium*, *idem ex ordine*. W Kościele wyraz „ordo” ma również wiele znaczeń, np. *ordo episcoporum*, *ordo clericalis seu clericatus*, *ordines minores et maiores* i w końcu *sacramentum ordinis*. *Ordinatio* oznacza święcenie albo wyświęcanie, udzielanie święceń, czyli obrzędy liturgiczne, w czasie których udziela się szóstego sakramentu. Kiedyś oznaczał także udzielanie święceń niższych i tonsury [Pastuszko 2008, 28]. W tym miejscu należy zauważyć, że dokumenty Stolicy Apostolskiej opublikowane w języku łacińskim na określenie interesującego nas sakramentu używają terminu *sacramentum ordinis*, co na

⁶ Zob. *Petri Lombardi Sententiarum libri quatuor*, Paryż 1841, t. 3, kol. 594.

język polski można przetłumaczyć jako „sakrament ordynacji”, chociaż powszechnie stosuje się określenie „sakrament święceń”.

2. UCHWAŁY SOBORÓW FLORENCKIEGO I TRYDENCKIEGO

Szczególny wkład w lepsze rozumienie sakramentów oraz ich systematyzację wniosły sobory Florencki i Trydencki. Pierwszy odbywał się w latach 1439-1442. W bulli unii z Ormianami *Exultate Deo* z 22 listopada 1439 r. wśród uchwał dotyczących siedmiu sakramentów znajduje się punkt wyjaśniający szósty z nich. „Sextum est sacramentum ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem conferetur ordo”⁷. Czyli szóstym sakramentem są święcenia. W kolejnych zdaniach Sobór odnosi się do materii i formy sakramentu stanowiąc ją dla każdego ze stopni święceń. Tutaj użyty jest termin kapłaństwo – Forma *sacerdotii* jest taka: „przyjmij władzę składania ofiary w Kościele za żywych i umarłych w imię Ojca i Syna i Ducha św”⁸. Zatem słowo „kapłaństwo” nie odnosi się w przypadku tekstu soborowego do samego sakramentu, ale do prezbiteratu, jednego ze stopni święceń.

Kolejnym ważnym soborem, zajmującym się problematyką sakramentów był Sobór Trydencki (1545-1563). Podczas 23 sesji 15 lipca 1563 r. uzgodniono i uchwalono doktrynę dotyczącą szóstego sakramentu. Dokument zawierający te kwestie nosi tytuł: *Vera et catholica doctrina de sacramento ordinis ad condemnandos errorem nostro temporis*⁹. Mowa jest więc o sakramencie święceń, o którym w dalszej części dokumentu czytamy, iż w strukturze Kościoła istniało kilka różnych święceń szafarzy (*plures et diversi ministrorum ordines*), które z urzędu służyły kapłaństwu (*qui sacerdotio diservirent*). Natomiast Pismo św. wyraźnie wzmiankuje nie tylko o kapłanach, ale również o diakonach¹⁰. A zatem kapłaństwo stanowi „rzeczywistość” odrębną od diakonatu i innych święceń, chociaż wszystkie wpływają niejako z sakramentu święceń.

⁷ Nr 19 a; *Dokumenty soborów powszechnych*, red. A. Baron, H. Pietras, t. 3, Kraków 2004, s. 522-23.

⁸ Tamże, nr 19 b.

⁹ Sess. XXIII, I/A; *Dokumenty soborów powszechnych*, red. A. Baron, H. Pietras, t. 4, Kraków 2004, s. 678-79.

¹⁰ Tamże, Cap. 2, s. 680-81.

W rozdziale trzecim omawianego dokumentu znajduje się wyraźna deklaracja: święcenia są prawdziwym i odrębnym, jednym z siedmiu sakramentów Kościoła¹¹. Natomiast w kanonie 4 Sobór Trydencki stanowi, że gdyby ktoś twierdził, że oprócz kapłaństwa (*sacerdotium*) w Kościele katolickim nie ma innych święceń (*ordines*) wyższych i niższych – *anathema sit*¹². Sobór wyraźnie ukazuje tutaj, że kapłaństwo nie jest tożsame z sakramentem święceń, w którym udziela się różnych stopni święceń. Stopień diakonatu jest bliski kapłaństwu¹³, nie można ich jednak ze sobą utożsamiać.

3. KATECHIZM TRYDENCKI PAPIEŻA PIUSA V

Po zakończeniu Soboru Trydenckiego w roku 1566, z inicjatywy papieża Piusa V został ogłoszony pierwszy oficjalny katechizm Kościoła łacińskiego¹⁴. Zawiera on syntetyczne streszczenie nauczania Kościoła, oparte na uchwałach soborowych. Był on przeznaczony do wykorzystania przez duchowieństwo podczas przekazywania prawd wiary wiernym. Katechizm w odniesieniu do sakramentów, w tym również do szóstego sakramentu, stosował terminologię używaną w dokumentach soborowych. Mowa jest zatem o sakramencie święceń („... ea omnia ab ordinis sacramento ita pendere,...”)¹⁵.

Dla ukazania problemu, rozpatrywanego w niniejszym przedłożeniu, ciekawym jest przyjrzenie się polskim wydaniom omawianego dokumentu. Wydanie pierwsze w polskim tłumaczeniu ukazało się już w cztery lata po zakończeniu Soboru Trydenckiego w tłumaczeniu ks. Walentego Kuczborskiego. Ostatnie wydania, z drobnymi korektami ks. Józefa Krukowskiego w 1866 r. w Jaśle, a później w 1880 r. w Krakowie. Współczesny wydruk tegoż dokumentu, dotyczący części o sakramentach pojawił się dzięki „Wydawnictwu Antyk Marcin Dybowski” w 2022 r. i został przygotowany na podstawie ostatniego, krakowskiego wydania z 1880 r. Słownictwo wcześniejszych publikacji zostało wiernie zachowane¹⁶.

¹¹ Tamże, Cap. 3.

¹² Tamże, Can. 2, s. 684-85.

¹³ Tamże, Acta post sessionem XXII, 18.09.1562, III/F, s. 674-75.

¹⁴ *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos Pii V pont. max. issu editus*, Lipsiae 1856.

¹⁵ Por. tamże, Pars II, cap. VII, De Sacramento Ordinis, s. 259.

¹⁶ *Katechizm Rzymski. Katechizm Soboru Trydenckiego wydany z rozkazu św. Piusa V. O sakramentach*, t. 2, Komorów 2022, s. 7.

Należy przede wszystkim zauważyć, że w polskich tłumaczeniach katechizmu nie zachowano oryginalnego znaczenia pojęcia – *sacramentum ordinis* jako sakramentu święceń. Można więc przeczytać, że istnieje potrzeba, aby pasterze ucząc wiernych o innych sakramentach, tym pilniej o sakramencie kapłaństwa nauczali i wykładali go jak najlepiej. Wielkość i zacność tego sakramentu jest wielka, a zwłaszcza jego najwyższy stopień, to jest kapłaństwo¹⁷. Autorzy tłumaczenia niejako utożsamiają najwyższy (jak w tamtym czasie uważano) stopień omawianego sakramentu z sakramentem święceń. W innym miejscu publikacji można przeczytać, iż Chrystus Pan mając moc udzielania łask i odpuszczania grzechów, przekazał ją Kościołowi. Stąd do sprawowania sakramentów zostali ustanowieni i uroczystie poświęceni pewni słudzy. Wspomniane poświęcenie nazywa się „sakramentem porządku, albo świętym kapłaństwem”. „Kapłaństwo należy nazywać sakramentem, ponieważ biskup wyświęcając kapłana podaje mu kielich z winem i wodą oraz patenę z chlebem, wypowiadając słowa – weź moc ofiarować je i poświęcać Ciało Pańskie”¹⁸. Takie pojmowanie sakramentu święceń jest bardzo niefortunne, ponieważ utożsamia go niejako jedynie z samymi święceniami kapłańskimi, czyli prezbiteratu i episkopatu.

Z drugiej strony w polskim tłumaczeniu katechizmu trydenckiego można przeczytać o kapłaństwie, jako o urzędzie udzielającym władzy. Kapłani posiadają dwojaką moc: kapłańską i sądową, sprawowania sakramentów Chrystusa i rządzenia, prowadzenia wiernych do zbawienia. Poza urzędem kapłana, istniały, jak podaje analizowany dokument jeszcze inne: „odźwiernika, czytelnika, exorcysty, akolity, subdyakona, dyakona”, wszystkich razem było ich siedem. Według katechizmu kapłaństwo dzieliło się na dwa rodzaje – wewnętrzne wszystkich wiernych, wpływające ze chrztu i zewnętrzne, otrzymywane w święceniach, które „służy sakramentowi kapłaństwa i samo jest sakramentem”. Kapłaństwo posiadało też cztery stopnie: prostych kapłanów (dzisiaj mówi się o prezbiterach), biskupów, arcybiskupów i patriarchów¹⁹.

Przetłumaczenie na język polski łacińskiego terminu *sacramentum ordinis* jako „sakrament kapłaństwa” wprowadziło zatem duże zamieszanie terminologiczne. Mówiło się o kapłaństwie jako o stopniu święceń, urzędzie kościelnym, sakramencie, jednym z dwóch rodzajów uczestnictwa

¹⁷ Tamże, s. 211-12.

¹⁸ Tamże, s. 216-17.

¹⁹ Tamże, s. 216-26.

w życiu Kościoła. Konsekwencją tego było powielanie błędów w różnego rodzaju publikacjach religijnych, a nawet naukowych.

4. SAKRAMENT „KAPŁAŃSTWA” W WYBRANYCH PUBLIKACJACH NAUKOWYCH I RELIGIJNYCH

Tak jak wspomniano powyżej, po Soborze Trydenckim, czyli w XVI w. w Polsce jako nazwę szóstego sakramentu rozpowszechniono wadliwy termin „sakrament kapłaństwa”. Wcześniej prawdopodobnie nie używano takiej terminologii, ponieważ nauczanie teologii od stuleci odbywało się w języku łacińskim, a i duszpasterze zostali zobligowani do przekazywania minimum wiedzy teologicznej swoim wiernym właściwie dopiero przez wspomniany sobór. Do tego właśnie jako narzędzie stworzono i przetłumaczono na języki narodowe *Katechizm Rzymski*.

W późniejszych, oficjalnych dokumentach Kościoła wciąż używano terminu „sakrament święceń”. Przykładowo KPK/17 w pierwszej części księgi III *De sacramentis* zawiera tytuł *De ordine*. Kanon o szafarzu omawianego sakramentu zaczyna się od słów: *Sacra ordinationis minister ordinarius est episcopus [...]* (kan. 951). A o podmiocie sakramentu można przeczytać: *Sacram ordinationem valide recipit [...]* (kan. 968). Tymczasem już rok po kodeksie ukazała się polska publikacja ks. A. Borowskiego zatytułowana *Sakramentologia w świetle nowego prawa kanonicznego*, w której autor używa utartego terminu „sakrament kapłaństwa”. Wśród sakramentów „socjalnych”, wyróżnia między innymi kapłaństwo. Znak sakramentalny kapłaństwa ustanowiony przez Chrystusa zawiera się we włożeniu rąk i modlitwie. Autor pisze dalej, że za sakrament należy uznać kapłaństwo, diakonat i subdiakoniat [Borowski 1918, 74-75]. Konsekwentnie za takim twierdzeniem można by stwierdzić, że podczas udzielania święceń sakramentalnych subdiakon i diakon również otrzymują sakramentalne kapłaństwo, co jak wiadomo nie jest prawdą.

Inna przykładowo wybrana publikacja autorstwa ks. J. Grzywacza *Sakramentologia* z 1965 r. zawiera stwierdzenie, że „dogmatem wiary określonym przez Sobór Trydencki jest prawda, że kapłaństwo jest prawdziwym sakramentem ustanowionym przez Chrystusa” [Grzywacz 1965, 114]. Autor stwierdza również, że materią sakramentu kapłaństwa, w którym udział mają diakoni kapłani i biskupi, jest włożenie rąk biskupa.

Skutkiem sakramentu kapłaństwa jest charakter wyciśnięty przez diakonat, kapłaństwo i biskupstwo [tamże, 117-18]. Zatem może to sugerować, iż sakramentalny charakter kapłaństwa posiadają już diakoni, co nie jest zgodne z doktryną Kościoła. Wymienione trzy stopnie święceń wywierają na ludzkiej duszy niezniszczalny charakter (jakby pieczęć) z mocy szóstego sakramentu.

Nawet bardzo współczesna publikacja *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła* z 1988 r. nie ustrzegła się omawianego błędu. Wśród sakramentów społecznych wyróżnia właśnie kapłaństwo, chociaż parę stron później cytując Dekret dla Ormian Soboru Florenckiego znalazło się już poprawne tłumaczenie: „Szóstym sakramentem są święcenia”²⁰. Kapłaństwo jako sakrament jest wymieniane również przez niektóre popularne modlitewniki²¹.

5. UCHWAŁY SOBORU WATYKAŃSKIEGO II I KODEKS PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Sobór Watykański II dokonał głębokich reform w Kościele katolickim. Wśród nich była reforma święceń niższych i subdiakonu przeprowadzona w duchu soborowym na mocy papieskiego motu proprio *Ministeria quaedam* z 15 sierpnia 1972 r. Zniesiono wtedy święcenia niższe i subdiakoniat, wprowadzając równocześnie posługi lektoratu i akolitu²².

Soborowa Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* wyjaśnia, że przez święcenia niektórzy chrześcijanie zostają ustanowieni świętymi szafarzami w imię Chrystusa, otrzymując dar Ducha Świętego, aby karmić Kościół słowem i łaską Bożą. Biskupi zostają naznaczeni pełnią sakramentu święceń²³. W niektórych polskich wydaniach uchwał soborowych znalazły się znowu terminy „[...] przez święcenia kapłańskie”,

²⁰ *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, opr. S. Głowa, I. Bieda, Poznań 1988, s. 465; s. 472.

²¹ Przykładowo: *Skarbczyk modlitw i pieśni. Modlitewnik dla dzieci*, Katowice 1968, s. 7; *Skarbiec modlitw i pieśni*, Katowice 1980, s. 170.

²² Paulus VI, *Litterae apostolicae motu proprio Ministeria quaedam* (15.08.1972), AAS 64 (1972) s. 529-34.

²³ *Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75 [dalej: LG], nr 11; nr 28.

„Biskup naznaczony pełnią sakramentu kapłaństwa [...]”²⁴. W tekście oryginalnym można przeczytać, iż prezbiterzy, chociaż nie posiadają pełni kapłaństwa i w wykonywaniu swojej władzy są zależni od biskupów, są z biskupami związani godnością kapłańską i na mocy sakramentu święceń, mają głosić Ewangelię, być pasterzami dla wiernych i sprawować kult Boży (LG 28). W polskim tłumaczeniu mowa jest również o szczycie kapłaństwa oraz o „mocy sakramentu kapłaństwa”, dzięki której głoszą Ewangelię, itd. (LG 28) Natomiast diakonom „nakłada się ręce nie dla kapłaństwa, lecz dla posługi”, chociaż umacnia się ich łaską sakramentalną (LG 29). W tym miejscu uwidacznia się niekonsekwencja polskiej terminologii, diakon ma otrzymywać „sakrament kapłaństwa” nie dla kapłaństwa, ale dla posługi którą będzie wykonywał. Udzielenie mu „sakramentu święceń”, jak to ujmują urzędowe teksty Stolicy Apostolskiej, łączy się ze specjalnymi łaskami z niego płynącymi, które jednak nie dają możliwości do działania jako kapłan – czyli przede wszystkim składania na ołtarzu ofiary Ciała i Krwi Chrystusa.

Jednym z urzędowych dokumentów Kościoła, wydanych po soborze był Kodeks prawa kanonicznego, promulgowany przez papieża Jana Pawła II w 1983 r. W czwartej księdze kodeksu, poświęconej uświęcającemu zadaniu Kościoła znajdują się kanony odnoszące się do interesującego nas sakramentu. Pierwszy z nich deklaruje, iż na mocy ustanowienia Bożego, przez sakrament święceń niektórzy spośród wiernych zostają naznaczeni niezatartym charakterem oraz ustanowieni świętymi szafarzami (kan. 1008). Kolejny, że święceniami są biskupstwo, prezbiterat i diakonat (kan. 1009 § 1). W dalszej części kodeksu nie jest już stosowany termin „sakrament święceń”, pisze się o święceniach – „*Ordinatio* należy sprawować podczas uroczystej Mszy św. [...]”, „Szafarzem święceń jest biskup konsekrowany”, itd. (kan. 1010; kan. 1012). Należy z uznaniem podkreślić, że tłumaczący kodeks na język polski, konsekwentnie stosują już termin „sakrament święceń”, a nie „kapłaństwa”.

²⁴ Por. tamże, Sobór Watykański II, *Konstytucje dekrety deklaracje*, Poznań 1968, s.115; s. 131.

6. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO Z 1992 ROKU

Już po wydaniu cytowanego powyżej kodeksu, ukazał się jeszcze jeden dokument Stolicy Apostolskiej, wydany w 1992 r. autorytetem papieża Jana Pawła II *Katechizm Kościoła Katolickiego*, stanowiący niejako całościowe podsumowanie reformy *Vaticanum II*. Rozdział drugi tego dokumentu traktuje o siedmiu sakramentach. Passus poświęcony interesującemu nas problemowi rozpoczyna się od stwierdzenia, że dzięki „sakramentowi święceń” posłanie powierzone przez Chrystusa apostołom jest spełniane w Kościele aż do końca czasów. Obejmuje on trzy stopnie: episkopat, prezbiterat i diakonat. Kapłaństwo urzędowe, czyli hierarchiczne biskupów i prezbiterów oraz kapłaństwo wspólne wszystkich wiernych, różnią się co do istoty, będąc sobie wzajemnie przyporządkowane. Pierwsze z wymienionych jest przekazywane przez osobny sakrament – święceń (KKK 1536 i 1547).

W analizowanym dokumencie znajduje się również wyjaśnienie. Łaciński wyraz *ordo* w czasach rzymskich oznaczał stany ustanowione w sensie cywilnym. *Ordinatio* oznacza włączenia do *ordo*. W Kościele istnieją pewne stany, które Tradycja na podstawie *Pisma św.* od starożytności określa mianem *ordines* (np. *ordo episcoporum*, *ordo presbyterorum*, *ordo diaconorum*). Włączenie do stanów Kościoła odbywało się na mocy obrzędu nazywanego *ordinatio*, stanowiącego akt religijny, liturgiczny, będący konsekracją, błogosławieństwem lub sakramentem. Dzisiaj wyraz *ordinatio* został zarezerwowany dla aktu sakramentalnego, włączającego do stanu biskupów, prezbiterów i diakonów. Ten sakramentalny akt udziela daru Ducha Świętego, pozwalającego wykonywać świętą władzę (KKK 1537-1538).

W katechizmie znajduje się również wyjaśnienie relacji między poszczególnymi stopniami święceń, kapłaństwem i omawianym sakramentem. Nauka katolicka wyrażona w liturgii, Urząd Nauczycielski i praktyka Kościoła uznają dwa stopnie uczestniczenia w kapłaństwie Chrystusa, przez episkopat i prezbiterat. Pojęcie *sacerdos*, czyli kapłan, oznacza obecnie biskupów i prezbiterów, a nie diakonów. Wspomniane dwa stopnie uczestnictwa w kapłaństwie, jak i diakonat są udzielane w akcie sakramentalnym nazywanym „święceniami”, czyli przez sakrament święceń (KKK 1554).

Wydaje się, że powyższe nauczanie katechizmowe jest na tyle jasne, że osoby, które podjęły się tłumaczenia tego dokumentu nie popełniły błędu określania szóstego sakramentu mianem „sakramentu kapłaństwa”.

Termin ten należy bowiem uznać za wadliwy z kilku powodów. Wyrazu *ordinatio* nie tłumaczy się na język polski jako „kapłaństwo”, ale jako włączenie w *ordo episcoporum*, itd., czyli święcenia biskupie, prezbiteratu, diakonatu dokonywane w „sakramencie święceń”. Termin „sakrament kapłaństwa” błędnie sugeruje, że przez święcenia diakonatu także otrzymuje się kapłaństwo, co nie jest prawdą, albo przeciwnie, że święcenia diakonatu, nie udzielając kapłaństwa, nie są sakramentalne. A zatem istnieją trzy stopnie „sakramentu święceń”: diakonat, prezbiterat oraz episkopat i wszystkie trzy są święceniami sakramentalnymi. Dwa wyższe stopnie z wymienionych są niejako stopniami kapłańskimi, umożliwiającymi składanie na ołtarzu Najświętszej Ofiary Ciała i Krwi Jezusa Chrystusa. „Niekapłański” stopień diakonatu nie łączy się z taką możliwością, jest udzielany w sakramencie święceń dla służenia pomocą kapłanom. Odpowiadając na pytanie zawarte w tytule powyższego artykułu – sakrament kapłaństwa czy święceń, należy stanowczo uznać za właściwy drugi z tych terminów i stwierdzić że nie jest to jedynie nieistotna kwestia takiej czy innej terminologii, ponieważ za nią skrywa się poważny problem umiejscowienia stopni święceń we właściwej optyce teologiczno-kanonicznej.

ZAKOŃCZENIE

W niektórych publikacjach naukowych, szczególnie w okresie przed Soborem Watykańskim II, w literaturze religijnej, a także w powszechnym przekonaniu wiernych w Polsce, szósty z sakramentów bywa określany mianem „sakramentu kapłaństwa”. O „sakramencie kapłaństwa” wypowiadają się również często urzędowi przedstawiciele polskiego Kościoła. Analizując oficjalne dokumenty Stolicy Apostolskiej nie można spotkać się z takim lub podobnym określeniem, tam pisze się *de sacramento ordinis*. Pojawia się więc pytanie, czy chodzi tu jedynie o drugorzędną kwestię terminologiczną, czy też za tym popularnym nazewnictwem kryją się poważniejsze problemy teologiczno-kanonistyczne. A zatem, czy terminów „sakrament kapłaństwa” i „święceń” można używać zamiennie.

Już w czasach apostołskich sprawowano sakrament, który upoważniał osoby je przyjmujące do nauczania i uświęcania wyznawców Chrystusa. Znaczenie święceń wzrosło szczególnie w średniowieczu, po nowym, dokładniejszym określeniu pojęcia sakramentu, co nastąpiło około XII w.

Wcześniej oczywiście także wyświęcano kandydatów do kapłaństwa, uznając takie działanie za sakramentalne, ale sakramentami nazywano od dwunastu do siedemdziesięciu różnych czynności sakralnych. Św. Tomasz z Akwinu za sakramentalne uznawał wszystkie siedem stopni święceń twierdząc, że święcenia niższe i subdiakoniat uczestniczą w pośredni sposób w diakonacie. Od XII w. na Zachodzie kapłaństwo zaczęło utożsamiać z władzą konsekrowania Eucharystii, dokonywaną przez celebransa Mszy.

Szczególny wkład w lepsze rozumienie sakramentów oraz ich systematyzację wniosły sobory Florencki i Trydencki. Wśród uchwał Florenckiego odnoszących się do siedmiu sakramentów, znajduje się punkt dotyczący szóstego z nich – „szóstym sakramentem są święcenia”. Natomiast Sobór Trydencki wyraźnie ukazuje, że kapłaństwo jest czymś innym niż sakrament święceń, w którym udziela się różnych stopni święceń. Stopień diakonatu jest bliski kapłaństwu, nie można ich jednak ze sobą utożsamiać.

Pierwszy oficjalny katechizm Kościoła łacińskiego z 1566 r. zawiera syntetyczne streszczenie nauczania Kościoła, oparte na uchwałach soborowych. Został on przeznaczony do wykorzystania przez duchowieństwo podczas przekazywania prawd wiary wiernym. Katechizm w odniesieniu do sakramentów, w tym również do szóstego sakramentu, stosował terminologię używaną w dokumentach soborowych. Mowa jest zatem o sakramencie święceń.

Natomiast w polskich tłumaczeniach katechizmu nie zachowano oryginalnego znaczenia pojęcia – *sacramentum ordinis* jako sakramentu święceń. Można tam między innymi przeczytać, że istnieje potrzeba, aby pasterze ucząc wiernych o innych sakramentach, tym pilniej o sakramencie kapłaństwa nauczali i wykładali go jak najlepiej. Katechizmowe tłumaczenie na język polski łacińskiego terminu *sacramentum ordinis* jako „sakrament kapłaństwa” wprowadziło duże zamieszanie terminologiczne. Mówiło się o kapłaństwie jako o stopniu święceń, urzędzie kościelnym, sakramencie, jednym z dwóch rodzajów uczestnictwa w życiu Kościoła. Konsekwencją tego było powielanie błędów w różnego rodzaju publikacjach religijnych a nawet naukowych.

Już rok po promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego papieża Piusa X ukazała się polska publikacja ks. A. Borowskiego zatytułowana *Sakramentologia w świetle nowego prawa kanonicznego*, w której autor używa wciąż utartego terminu „sakrament kapłaństwa”. Wśród sakramentów „sacra-

nych”, wyróżnia między innymi kapłaństwo. Znak sakramentalny kapłaństwa ustanowiony przez Chrystusa zawiera się we włożeniu rąk i modlitwie. Autor pisze dalej, że za sakrament należy uznać kapłaństwo, diakonat i subdiakoniat. Konsekwentnie za takim twierdzeniem można by stwierdzić, że podczas udzielania święceń sakramentalnych subdiakon i diakon również otrzymują sakramentalne kapłaństwo, co jak wiadomo nie jest zgodne z doktryną. Kapłaństwo jako szósty sakrament jest aktualnie wymieniane również przez niektóre popularne modlitewniki.

Tymczasem Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II wyjaśnia, że przez święcenia niektórzy chrześcijanie zostają ustanowieni świętymi szafarzami w imię Chrystusa, otrzymując dar Ducha św., aby karmić Kościół słowem i łaską Bożą. Biskupi zostają naznaczeni pełnią sakramentu święceń. Niestety w niektórych polskich wydaniach uchwał soborowych ponownie znalazły się terminy „[...] przez święcenia kapłańskie”, „Biskup naznaczony pełnią sakramentu kapłaństwa [...]”. W tekście oryginalnym uchwał można przeczytać, iż prezbiterzy, chociaż nie posiadają pełni kapłaństwa i w wykonywaniu swojej władzy są zależni od biskupów, są z biskupami związani godnością kapłańską i na mocy sakramentu święceń, mają głosić Ewangelię, być pasterzami dla wiernych i sprawować kult Boży. Za to w polskim tłumaczeniu mowa jest o szczytcie kapłaństwa oraz o „mocy sakramentu kapłaństwa”.

Jednym z urzędowych dokumentów Kościoła, wydanych po soborze jest Kodeks prawa kanonicznego, promulgowany przez papieża Jana Pawła II w 1983 r. W czwartej księdze kodeksu, poświęconej uświęcającemu zadaniu Kościoła znajdują się kanony odnoszące się do interesującego nas sakramentu. Pierwszy z nich deklaruje, iż na mocy ustanowienia Bożego, poprzez sakrament święceń niektórzy spośród wiernych zostają naznaczeni niezatartym charakterem oraz ustanowieni świętymi szafarzami. Święceniami są biskupstwo, prezbiterat i diakonat. Należy z uznaniem podkreślić, że tłumaczący kodeks na język polski, konsekwentnie stosują już termin „sakrament święceń”, a nie „kapłaństwa”.

Katechizm Kościoła Katolickiego z 1992 r., stanowi niejako całościowe podsumowanie reformy *Vaticanum II*. Rozdział drugi tego dokumentu traktuje o siedmiu sakramentach. Passus poświęcony interesującemu nas problemowi rozpoczyna się od stwierdzenia, że dzięki sakramentowi święceń posłanie powierzone przez Chrystusa apostołom jest spełniane w Kościele aż do końca czasów. Dokument wyjaśnia, iż dzisiaj wyraz *ordinatio*

został zarezerwowany dla aktu sakramentalnego, włączającego do stanu biskupów, prezbiterów i diakonów. Ten sakramentalny akt udziela daru Ducha św., pozwalającego wykonywać świętą władzę.

Reasumując należy stwierdzić, że stosowanie terminu „sakrament kapłaństwa” należy uznać za niewłaściwe i to z kilku powodów. Wyrazu *ordinatio* nie tłumaczy się na język polski jako „kapłaństwo”, ale jako włączenie w *ordo episcoporum*, itd., czyli święcenia biskupie, prezbiteratu, diakonatu dokonywane w „sakramencie święceń”. Termin „sakrament kapłaństwa” błędnie sugeruje, że przez święcenia diakonatu także otrzymuje się kapłaństwo, co nie jest prawdą, albo przeciwnie, że święcenia diakonatu, nie udzielając kapłaństwa, nie są sakramentalne. Istnieją więc trzy stopnie „sakramentu święceń”: diakonat, prezbiterat oraz episkopat i wszystkie trzy są święceniami sakramentalnymi. Dwa wyższe stopnie z wymienionych są niejako stopniami kapłańskimi, umożliwiającymi składanie na ołtarzu Najświętszej Ofiary Ciała i Krwi Jezusa Chrystusa. „Niekapłański” stopień diakonatu nie łączy się z taką możliwością, jest udzielany w sakramencie święceń dla służenia pomocą kapłanom. Zatem za właściwy należy uznać termin „sakrament święceń”, a nie „sakrament kapłaństwa” i stwierdzić że nie jest to jedynie nieistotna kwestia takiej czy innej terminologii, ponieważ za nią skrywa się poważny problem umiejscowienia poszczególnych stopni święceń we właściwej optyce teologiczno-kanonicznej.

PIŚMIENICTWO

- Blaza, Marek, i Dariusz Kowalczyk. 2007. *Dogmatyka. Traktat o sakramentach*. T. 5. Warszawa: Wydawnictwo Więż.
- Borowski, A. 1918. *Sakramentologia w świetle nowego prawa kościelnego*. Włocławek: nakładem „Ateneum Kapłańskiego”.
- Głowa, Stanisław, i Ignacy Bieda, oprac. 1988. *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*. Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha.
- Grzywacz, Jerzy. 1965. *Sakramentologia*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.
- Pastuszko, Marian. 1983. *Prawo o sakramentach świętych. Sakrament chrztu*. T. 1. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Pastuszko, Marian. 2008. *Sakrament święceń (kań. 1008-1054)*. Kielce: Jedność.
- Różycki, Ignacy. 1970. *Podstawy sakramentologii*. Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne.

„Sakrament kapłaństwa” czy „sakrament święceń” – kwestia jedynie terminologiczna? (problem w ujęciu uchwał soborowych, Kodeksów prawa kanonicznego i katechizmów rzymskich)

Streszczenie

Dokumenty Kościoła katolickiego w odniesieniu do szóstego sakramentu posługują się terminem „sakrament święceń”. Tymczasem w wielu polskich tłumaczeniach takich dokumentów, w starszych podręcznikach, a nawet wypowiedziach hierarchów kościelnych pojawia się termin „sakrament kapłaństwa”. Niniejsze opracowanie stara się odpowiedzieć na pytanie, czy te dwa terminy mogą być używane zamiennie, czy też zamienne ich stosowanie łączy się z poważnym problemem umiejscowienia poszczególnych stopni święceń we właściwej optyce teologiczno-kanonistycznej.

Słowa kluczowe: sakrament święceń; sakrament kapłaństwa; stopnie święceń; Kodeks prawa kanonicznego; katechizm rzymski

The “Sacrament of Priesthood” or “Holy Orders” – a merely terminological question? (the problem in terms of conciliar resolutions, Codes of Canon Law and Roman catechisms)

Summary

The documents of the Catholic Church use the term „sacrament of Holy Orders” in relation to the sixth sacrament. Meanwhile, in many Polish translations of such documents, in older textbooks and even in the statements of church hierarchs, the term „sacrament of Holy Orders” appears. This study seeks to answer the question whether these two terms can be used interchangeably, or whether their interchangeable use is connected with the serious problem of locating the various degrees of ordination in the proper theological-canonical perspective.

Keywords: sacrament; priesthood; holy orders; degrees of ordination; Code of Canon Law; Roman catechism

Information about Author: REV. PROF. DR. HABIL. ZBIGNIEW JANCZEWSKI – Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; correspondence address: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Poland; e-mail: z.janczewski@onet.eu; <https://orcid.org/0000-0002-7395-2526>